

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Agnieszki Sendur
pt. „Certyfikacja znajomości języków obcych dla potrzeb zawodowych
– od teorii do praktyki”**

Rozprawa doktorska mgr Agnieszki Sendur liczy w sumie 304 strony, z czego 260 stanowi jej właściwy tekst, na który składają się wstęp, 6 rozdziałów oraz zakończenie. Praca zawiera także spis treści, wykaz skrótów, streszczenie w języku angielskim, spis pozycji źródłowych oraz dość obszerną część aneksową. Całość zredagowana jest w języku polskim.

Problematyka rozprawy poświęcona jest certyfikacji umiejętności językowych, co jest silnie motywowane aktywnością dydaktyczno-zawodową Doktorantki, w trakcie której sama doświadcza potrzeby poszukiwania nowych, praktycznych i operacyjnych rozwiązań na trudności napotykane w procesie nauczania języka obcego (JO). We wstępie mgr Sendur rzetelnie przedstawia motywy, jakie skłoniły ją do zainteresowania się problemem certyfikacji, a w szczególności certyfikacji umiejętności językowych policjantów (tj. brak dostępnych narzędzi oceny adresowanych do tej grupy uczących się) i w nawiązaniu do nich formułuje pytania badawcze, które stają się kanwą podjętych poszukiwań naukowo-dydaktycznych. Zgodnie z zapowiedzią w tytule oraz we wstępie, odpowiedzi na postawione sobie pytania Autorka poszukuje, odnosząc refleksje płynące z analizy źródeł teoretycznych oraz istniejących narzędzi oceny do praktyki oceniania umiejętności językowych konkretnej grupy zawodowej i jej potrzeb wynikających z użycia języka na rzecz wykonywanych zadań służbowych. Recenzowana rozprawa ma więc wymiar wysoce praktyczny poprzez, po pierwsze, solidne osadzenie problemu badawczego w konkretnym kontekście edukacyjnym, a po drugie, ukierunkowana jest na opracowanie narzędzia oceny właściwego profilowi i potrzebom precyzyjnie określonej grupy zawodowej. Mało jest na gruncie polskim prac podejmujących omówienia praktycznych problemów dydaktyki języków specjalistycznych, a szczególnie takich, które za cel stawiają sobie opracowanie praktycznych aplikacji mogących usprawnić proces nauczania/uczenia się, którego ocenianie stanowi integralną część. W tym wymiarze pracę doktorską mgr Agnieszki Sendur oceniam za bardzo oryginalną, innowacyjną, wpisującą się w pełni w potrzeby współczesnej dydaktyki języków specjalistycznych.

Wspomniane powyżej powiązanie teoretycznych aspektów oceniania z istniejącymi i postulowanymi rozwiązaniami praktycznymi znajduje odzwierciedlenie w przyjętej strukturze dysertacji. Początkowe rozdziały ukierunkowane bardziej na opis i prezentację kluczowych dla pracy zagadnień stopniowo ustępują miejsca kwestiom metodologicznym i analitycznym zmierzającym do praktycznego rozwiązania zaobserwowanego problemu i sformułowania adekwatnych ku temu narzędzi.

I tak w rozdziale pierwszym bardzo obszernie Doktorantka przedstawia różnorodne aspekty związane z ocenianiem w zakresie języka ogólnego i specjalistycznego przez pryzmat kryteriów terminologicznych, metodycznych, jakościowych i typologicznych. Wnioski płynące z tej szeroko zakrojonej analizy pozwalają dokonać inwentaryzacji oraz hierarchizacji typów narzędzi i zadań wykorzystywanych na rzecz oceny różnych komponentów kompetencji komunikacyjnej. Pozwalają również stwierdzić uprzywilejowaną obecność pewnych typów technik w poszczególnych tekstach i całych arkuszach ewaluacyjnych, jak również wysnuć wniosek na temat niskiej obecności parametru „zadaniowego” w opisanych testach w zakresie języka angielskiego. Bardzo interesujące w mojej ocenie jest dokonane porównanie ewaluacji w języku ogólnym i języku specjalistycznym, w odniesieniu do których Autorka trafnie wyłuskała elementy zbieżne (założenia, narzędzia, zasady konstruowania) i rozbieżne (użycie języka, kontekst, precyzja językowa, autentyczność zadań, powiązanie wiedzy językowej i specjalistycznej, oceniane kompetencje), przez co celnie ukierunkowała już uwagę czytelnika na istotne kwestie, o których traktują kolejne części rozprawy (w szczególności badanie potrzeb i propozycja egzaminu specjalistycznego dla policjantów).

Rozdział drugi to bardzo bogaty w treść i erudycyjny przegląd form oraz narzędzi oceny na przestrzeni kilkudziesięciu lat. Z lektury obszernego, ale bardzo uporządkowanego opisu historycznego wnioskować można, że redakcja tej części dysertacji wymagała od Autorki zgłębienia obszernej literatury przedmiotu, selekcji i systematyzacji informacji w odniesieniu do kluczowego dla pracy problemu badawczego.

W rozdziale trzecim mgr Sendur przedstawia bieżącą sytuację w certyfikacji, którą opisuje przez pryzmat elementów takich jak skale biegłości językowej dla języka ogólnego i specjalistycznego (deskryptory, tabele stopni), egzaminy certyfikujące z języka specjalistycznego o wyższym i niższym stopniu sprofilowania zawodowego). Słusznie zauważa Doktorantka problem dostosowania deskryptorów oceny do skali ESOKJ, która jest wszechobecna we współczesnej ewaluacji. Cenne są szczegółowe obserwacje Autorki na temat technik i zabiegów stosowanych w zakresie adaptacji egzaminów do wymagań skali biegłości ESOKJ. Warto docenić tutaj krytyczne spojrzenie Autorki na nie do końca pozytywne skutki podporządkowania ewaluacji językowej dla potrzeb zawodowych skali biegłości ESOKJ, opracowanej *de facto* dla potrzeb oceny w zakresie języka ogólnego.

Lektura rozdziału czwartego wprowadza czytelnika we właściwy i konkretny kontekst prowadzonego badania. Opierając się na istniejących badaniach i oficjalnych statystykach (m.in. Ministerstwo Sportu i Turystyki, GUS, Wojewódzki Urząd Pracy, EU-Consult Sp. z o.o., Urząd ds. Cudzoziemców, Borkowski et al. 2015, Kościółek et al. 2011), Doktorantka dokonuje opisu potrzeb językowych krakowskich pracowników policji. Nie tracąc z oczu kluczowego celu swojej pracy (tj. ewentualnej certyfikacji umiejętności językowych policjantów), mgr Sendur przedstawia te aspekty pracy policji, w których mają oni styczność z obcokrajowcami, a co za tym idzie z komunikacją w języku obcym. Bardzo interesujący jest przegląd narodowości odwiedzających Polskę i motywów ich przyjazdu/ pobytu, jak również rodzaje kontaktów z policją, za sprawą których cudzoziemcy wchodzą w interakcję z polską

policją. W/w elementy pozwalają Doktorantce przedstawić językowe aspekty pracy policji, choć nie do końca jestem przekonana, czy podrozdział 4.2.3. faktycznie traktuje o językowym wymiarze kontaktów „policja-cudzoziemcy”. W mojej ocenie natomiast niezwykle cenne dla praktyki dydaktycznej (tak w zakresie nauczania, jak i ewaluacji) jest płynące z przytoczonych danych statystycznych autorskie opracowanie Doktorantki deskryptorów w zakresie zadań językowych wykonywanych przez policjantów w języku angielskim (str. 177). Jest to narzędzie, które wg mnie faktycznie może znaleźć w przyszłości zastosowanie tak w planowaniu kursów JO dla policjantów, jak i tworzeniu narzędzi (samo)oceny.

Rozdział piąty poświęcony jest szczegółowemu omówieniu specyficznych potrzeb językowych funkcjonariuszy policji. Prezentowane tu dane pochodzą z badania ankietowego, które Autorka samodzielnie przeprowadziła na populacji ok. 100 pracowników policji (*nota bene* studentów i absolwentów studiów niestacjonarnych Wydziału Nauk o Bezpieczeństwie Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego). Zebrane w trakcie badania informacje miały na celu ukazanie typów zadań, jakie czynny zawodowo policjant powinien być w stanie wykonać w JO, a co za tym idzie rodzajów tych sprawności i umiejętności językowych, które winny być rozwijane priorytetowo w specjalistycznym kształceniu językowym tej grupy zawodowej oraz zagadnień tematycznych mogących stanowić jego potencjalną treść. Wstępem do prezentacji wyników ankiety jest opisowe ukazanie roli analizy potrzeb w planowaniu kształcenia i ewaluacji. Choć to podrozdział niezbyt rozbudowany, jego obecność w tym miejscu trochę wytrąca z lektury czytelnika kierowanego już chęcią poznania szczegółowych wyników badania i ich interpretacji.

Dokonanie w terenie analizy specyficznych potrzeb językowych małopolskich policjantów nie byłoby możliwe bez eksploracji wielu różnorodnych źródeł informacji, wśród których mgr Sendur wskazuje na istniejącą literaturę (podręczniki, akty prawne), rozmowy z emerytowanymi policjantami oraz autorskie badanie ankietowe. To ostatnie zostało skonstruowane w sposób głęboko przemyślany, dzięki czemu pozyskane za jego sprawą dane dotyczą ogólnych umiejętności językowych, powiązania umiejętności komunikacyjnych z tymi sytuacjami zawodowymi, które najbardziej zbliżają policjantów i cudzoziemców (tj. rozmowa telefoniczna, interwencja w ruchu drogowym, przyjęcie zgłoszenia, zakłócanie porządku, zatrzymanie, udzielenie pierwszej pomocy itp.). Każda z w/w kategorii zawiera wyselekcjonowane i uszczegółowione sytuacje zawodowe ze wskazaniem na rolę języka, jaką ten w nich pełni. Wyniki badania pozwalają dokonać bardzo interesującego i rozbudowanego rankingu umiejętności językowych wskazanych przez ankietowanych, który to otwiera kompetencje transwersalne/ogólne. Mówienie i słuchanie plasują się wśród sprawności komunikacyjnych zdefiniowanych przez ankietowanych jako najbardziej specyficzne w pracy policjantów. Zrealizowane badanie ukazuje również jednoznacznie, że kompetencje językowe, jakie policjanci mogliby potencjalnie rozwijać na kursach języka ogólnego nie zaspokajają w żaden sposób ich specyficznych potrzeb związanych z wykorzystaniem języka na rzecz wykonywanego zawodu. Wniosek ten w pełni uzasadnia konieczność rozwijania technik i narzędzi w obszarze dydaktyki języków specjalistycznych, co przekłada się na wysoką aktualność podjętego problemu badawczego w ramach niniejszej rozprawy.

Lektura rozdziału piątego pozwala stwierdzić, że Doktorantka jest w pełni świadoma dokonanych przez siebie wyborów i podjętych decyzji, czego dowodzi, uzasadniając m.in. kryteria przyjęte w zakresie klasyfikacji elementów ankiety. Z taką samą precyzją i rzetelnością wyłuszcza kwestie metodologiczne, na których oparła przygotowane przez siebie i zrealizowane badanie. Wybór grupy badawczej jest poprawny i nie budzi najmniejszych zastrzeżeń, podobnie jak zastosowanie podejścia mieszanego. Autorka podkreśla, że w badaniu nacisk położyła na komponent jakościowy, choć, w mojej ocenie, ilościowe opracowanie danych jest bardzo rzetelne i nie wymaga żadnych usprawiedliwień w ograniczonym, w mniemaniu Doktorantki, wykorzystaniu zaawansowanych narzędzi obróbki statystycznej. Dane ilościowe są zaprezentowane w przejrzystych i czytelnych tabelach, będąc jednocześnie dopełnieniem dyskusji wyników i interpretacji danych dokonanych w obrębie komentarza tekstowego. Wybory metodologiczne, jakość analizy, zasadność argumentacji i poziom wyводу naukowego zaświadcza o dużej dojrzałości badawczej mgr Sendur oraz zdolności do prowadzenia samodzielnego i świadomego badania w terenie.

Dane zaprezentowane w rozdziałach czwartym i piątym są wysoce przydatne do rozważenia podstaw opracowania egzaminu specjalistycznego z JO dla pracowników sektora policji. Choć Autorka zasadniczo kieruje swoją uwagę w kierunku języka angielskiego, w mojej ocenie, mogą być one z powodzeniem wykorzystane na rzecz ewaluacji językowej w każdym dowolnym języku obcym. Parametry będące podstawą koncepcji nowego narzędzia ewaluacyjnego sytuują się w obrębie celowości egzaminu, jego poziomu, formatu i zadań, jak również procedury oceniania. Każdą z w/w kategorii Doktorantka opatruje solidnym komentarzem uzasadniającym postulowane/ proponowane przez siebie rozwiązania. Wielką wartością ostatniego rozdziału mającą bezpośrednie przełożenie na praktykę w zakresie ewaluacji są możliwe warianty egzaminu z języka specjalistycznego dla policjantów uwzględniające różne uwarunkowania kontekstowe pracy funkcjonariusza policji. Choć osiągnięcia Doktorantki poprzestają na propozycjach dydaktycznych, nie oferując gotowego i finalnego narzędzia certyfikacji, ogrom pracy został już wykonany, za co należy się wielka pochwała dla mgr Sendur. Ewentualni twórcy finalnego egzaminu mogą w pełni czerpać z podwalin, jakie przedstawiono w ramach niniejszej dysertacji i sformułowano z najwyższą starannością i rzetelnością naukowo-badawczą.

Mając na uwadze bezsprzeczne walory i poziom pracy mgr Agnieszki Sendur, które przedstawiłam powyżej, pozwolę sobie na kilka drobnych uwag krytycznych. Dotyczą one zasadniczo redakcyjnej strony rozprawy. Po pierwsze warto byłoby ujednolicić całość pracy pod kątem sformułowań odsyłających do nadawcy tekstu dysertacji. W zależności od rozdziału (i prawdopodobnie kolejności jego redagowania), ale też i w obrębie jednego rozdziału (np. wstęp), pojawiają się wyrażenia, które nie do końca dają czytelnikowi jasność, kto jest nadawcą redagowanego tekstu. W różnych partiach tekstu Doktorantka zwraca się do czytelnika w formie osobowej „ja” (m.in. we wstępie „pracuję”, „posiadam”, „jestem” str. 10) i „my” („musimy” str. 10), w formie bezosobowej („przeprowadzono”, „dokonano” itp.) oraz za pomocą określenia „autorka niniejszej pracy” (m.in. str. 166, 170, zakończenie). Dla

większej spójności wywodu warto byłoby ograniczyć się do jednej z w/w form i konsekwentnie posługiwać się nią w całości pracy.

Organizacja treści poszczególnych rozdziałów i podrozdziałów jest zasadniczo czytelna dzięki numeracji poszczególnych elementów struktury rozprawy. Niemniej jednak zauważyć należy liczne paragrafy opatrzone śródtytułami, którym nie przyporządkowano żadnych numerów (str. 68, 134-138, 143-158, 188-197, 229-235), co powoduje dezorientację czytelnika co to miejsca i statusu tych części w całości tekstu. W ewentualnej publikacji drukiem, zalecałabym integrację tych śródtytułów z pozostałymi elementami struktury organizacyjnej dysertacji.

Drobne i sporadyczne błędy w pisowni i interpunkcji nie wpływają zasadniczo na odbiór tekstu, a dadzą się łatwo wyeliminować w trakcie kolejnej uważnej lektury całości. Proponowałabym natomiast w sposób bardziej uporządkowany i selektywny przedstawić spis pozycji źródłowych, grupując wykorzystane publikacje według ich rodzaju. W zasadzie publikacje ciągłe i zwarte mogą znaleźć się w jednej kategorii źródeł, natomiast sugerowałabym wyłączenie z całościowego spisu opracowań te, które odnoszą się zasadniczo do opisu egzaminów/certyfikatów przedstawionych w rozprawie. Dla tych ostatnich proponowałabym stworzyć osobną kategorię w bibliografii i nie łączyć ich ze źródłami o charakterze wybitnie naukowo-badawczym.

Podsumowując, bardzo wysoko oceniam poziom merytoryczny rozprawy mgr Agnieszki Sendur, jej dociekliwość, umiejętność prowadzenia szczegółowych analiz, przekonującej argumentacji oraz samodzielnego formułowania syntetycznych wniosków. W świetle powyższego **stwierdzam, że przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska mgr Agnieszki Sendur z naddatkiem spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim i zasługuje na wyróżnienie. Wnoszę o dopuszczenie jej Autorki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.**

Lublin, dn. 19 czerwca 2017 r.